

Мова як система

Подивитись анотацію та купити на jurkniga.ua

Анотація

У навчальному посібнику розглянуто питання системної організації мови на всіх рівнях, що передбачено програмою курсу «Вступ до мовознавства» на філологічних факультетах.

Книга може бути корисна не тільки студентам, а й учителям-словесникам, а також усім, хто цікавиться системними властивостями мови.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СЛОВ'ЯНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

МОВА ЯК СИСТЕМА

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

*Рекомендовано
Міністерством освіти і науки України
для студентів вищих навчальних закладів*

Київ
«Центр учебової літератури»
2022

УДК 81'1(075.8)

ББК 81.1я73

М 74

*Гриф надано
Міністерством освіти і науки України
(Лист № 1/11-9804 від 22.10.2016 р.)*

Рецензенти:

Іванова Л. П. – доктор філологічних наук, професор (Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова);

Глуховцева К. Д. – доктор філологічних наук, професор (Луганський національний університет ім. Тараса Шевченка);

Калінкін В. М. – доктор філологічних наук, професор (Донецький національний медичний університет ім. М. Горького).

*Відп. ред. доктор філологічних наук, професор **В. А. Глущенко**.*

Глущенко В. А., Ледняк Ю. В., Овчаренко В. М., Рябініна І. М.

М 74 Мова як система. Навч. посіб.– К.: Центр учебової літератури, 2022. – 132 с.

ISBN 978-611-01-0180-6

У навчальному посібнику розглянуто питання системної організації мови на всіх рівнях, що передбачено програмою курсу «Вступ до мовознавства» на філологічних факультетах. Книга може бути корисна не тільки студентам, а й учителям-словесникам, а також усім, хто цікавиться системними властивостями мови.

УДК 81'1(075.8)

ББК 81.1я73

ISBN 978-611-01-0180-6

© Глущенко В. А., Ледняк Ю. В.,
Овчаренко В. М., Рябініна І. М., 2021
© Центр учебової літератури, 2021

ПЕРЕДМОВА

Для сучасного мовознавства аксіоматичним є системний підхід до мови, інтерпретація її як системи підсистем, тобто як феномену, що має рівневу організацію; кожний мовний рівень може бути модельований як організована множина взаємопов'язаних елементів; закономірний зв'язок встановлюється й між рівнями.

Багато хто з учених розглядає системність як об'єктивну властивість, важливу онтологічну характеристику. Поряд з матеріальними системами (до яких належить і мова) існують ідеальні системи – системи понять або ідей.

Дослідники визначають систему як певний цілісний матеріальний або ідеальний об'єкт, що складається з елементів, які є нерозкладними в межах системи і перебувають у тих чи інших взаємозв'язках і взаємовідношеннях. Найважливішими властивостями системи вважають цілісність і дискретність.

При цьому цілісність трактують по-різному. Як свідчать сучасні дослідження, філософія XVIII – XIX ст. в основному проголошувала сумативне (адитивне, механістичне) трактування цілісності, згідно з яким ціле дорівнює сумі своїх частин. У наукі XX ст. здійснено поворот до холістичного погляду на цілісність: ціле більше суми своїх частин. Проте таке ірраціональне трактування по суті є механіцизмом навпаки. Сучасне трактування цілісності відкидає механіцизм і холізм, стверджуючи, що властивості цілого зумовлені взаємодією його частин. При цьому особливо наголошують на взаємодії елементів як на причині наявності в цілого властивостей, не притаманних його елементам.

Взаємну залежність елементів системи визначає їх відносна значущість (у складі цілого), яка є найбільш загальною та обов'язковою властивістю внутрішньосистемного зв'язку.

Як відомо, мова належить до вторинних матеріальних систем. У мовознавстві є різні трактування поняття *мовна система*, що, зокрема, полягає в різній інтерпретації співвідношення понять *мовна система* та *мовна структура*. Це відбиває ситуацію в наукознавстві в цілому: за словами Г. П. Щедровицького, «не існує задовільних, достатньо широко прийнятих понять системи та структури». Відповідно до поширеного погляду, слід виділяти три головні атрибути мовної системи – структуру, субстанцію та функцію; отже, як провідне виступає поняття системи, якому ієархічно підпорядковане поняття структури. Найчастіше у структурі бачать реляційний каркас об'єкта (мови), тобто наявність сітки певних відношень між елементами.

Сучасна лінгвістика бачить у мові систему, що складається з часткових лінгвістичних підсистем, або рівнів. Суттєвим видається трактування мови як складнодинамічної системи, що змінюється в часі;

мову в її розвитку інтерпретують як системне явище, що «піддається» системному аналізу (Т. В. Гамкrelідзе).

Так, відбиттям системних тенденцій мовного розвитку є регулярність (системність) фонетичних співвідношень (кореспонденцій) між спорідненими мовами (Г. А. Климов). Це означає, що система кожного з інгредієнтів мової сім'ї може бути представлена як трансформа, утворена від певної (основної) прамової системи, а доказ генетичної тотожності мов набуває сили тільки у випадку, коли можна побудувати систему правил – алгоритм переведення однієї мової системи в іншу, наприклад праіндоєвропейської в праслов'янську.

Принцип системності реалізується також у процесі лінгвістичної реконструкції: реконструкт є експланаторним, якщо окрім зміни логічно несуперечливо вишиковуються у взаємопов'язаній послідовності. Специфічною рисою сучасної реконструкції є відтворення не окремих фактів, а прамови як системи, де різні реконструйовані елементи типологічно відповідають один одному (Г. С. Кличков). З розвитком теоретичної думки в компаративістиці набуло поширення поняття системної реконструкції. У цьому виявилася загальна тенденція наукового мислення ХХ ст. – перенесення уваги дослідників з субстанції на структуру (О. С. Кубрякова, Г. П. Мельников). Реконструкція системи є насамперед реконструкцією відношень між її елементами. Показовим є характерне для сучасної компаративістики зміщення інтересу з зовнішньої реконструкції на внутрішню (В. К. Журавльов).

Загальний принцип системної організації мови необхідно враховувати також у процесі встановлення відносної хронології мовних явищ – як послідовності, так і збурі їх у часі. Останнє вимагає поглибленої розробки прийому синхронізації явищ минулого. У сучасному порівняльно-історичному мовознавстві як критерій одноплощинного існування архетипів розглядають системність їхньої трансформації. Зведення реконструйованих елементів у систему, установлення хронологічних співвідношень між ними стають основою для уявлення про загальну структуру прамови з урахуванням етапів її розвитку.

Системний характер притаманний і самому процесу пізнання. Осягнення істини – це виділення пізнаваних об'єктів, установлення співвідношення між ними та їх відношення до вже пізнаних. Загальновизнаним є розроблене ще класиками філософії (І. Кантом, Г. Гегелем) твердження про те, що наукове знання завжди виступає як логічно організована система, а не механічний конгломерат фактів, і що без системності немає науки. Системність знань полягає в їх упорядкованості за певними правилами в єдине концептуальне ціле, щоб забезпечити здійснення ними пізнавальних функцій. Системні уявлення – це необхідний (а часом і єдино можливий) методологічний засіб наукового аналізу. Смисл системного аналізу явищ навколошнього світу полягає у

виділенні певних систем, тобто якісно відокремлених фрагментів дійсності. Це повною мірою стосується мови.

У курсі «Вступ до мовознавства», що читається на філологічних факультетах, студенти мають отримати первинні знання про системність мови на фонетико-фонологічному, морфемному, лексичному, морфологічному, синтаксичному мовних рівнях. Автори пропонованого навчального посібника в різні роки видали низку навчальних посібників, присвячених окремим мовним рівням у синхронії, а також діахронічному аспекту дослідження мовних категорій та одиниць. Це, зокрема, такі праці, як «Одиниці фонетико-фонологічного рівня» (2002), «Морфемика и словообразование» (2004), «Лексикология. Фразеология. Лексикография» (2007), «Загальні питання граматики» (2005), «Закономірності розвитку мови» (2002).

Підготовка пропонованого навчального посібника зумовлена необхідністю забезпечити студентів синтетичною працею, яка дала б майбутнім учителям-словесникам цілісне уявлення про системний характер мови на всіх її рівнях. Автори прагнули при цьому поєднувати науковість викладу з його доступністю.

Вивченням категорій та одиниць конкретних мов у практиці вищої школи передусім вивчення загальної фонетики й фонології та інших розділів загального мовознавства. Явища і процеси мовних рівнів викликають у студентів певні труднощі. Деякі з них пов'язані з великим обсягом матеріалу в підручниках і навчальних посібниках, що утруднює розмежування основного й другорядного. Тому ми намагалися подавати матеріал якомога стисло, конспективно, опускаючи деталі.

Тим, хто захоче поглибити свої знання, рекомендуємо звернутися до літератури, наведеної наприкінці книжки.

Доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та практики перекладу Київського національного лінгвістичного університету

С.П. Денисова

1. МОВНА СИСТЕМА ЯК ОБ'ЄКТ ВІВЧЕННЯ

1.1. Загальне поняття про мовну систему

Традиція вивчення мови як системи склалася в XIX ст., коли помічені закономірності організації емпіричного матеріалу стали інтерпретуватися як вияви системності мови (В. фон Гумбольдт, І. І. Срезневський, О. О. Потебня, І. О. Бодуен де Куртене, П. Ф. Фортунатов, Ф. де Соссюр та ін.).¹ У XX ст. уявлення про мовну систему змінилося внаслідок уточнення й поглиблення самого поняття системи.

Мовну систему трактували як сукупність мовних елементів (які перебувають у відношеннях і зв'язках один з одним), що утворює певну єдність і цілісність. Кожний компонент мової системи функціонує не ізольовано, а лише в протиставленні іншим компонентам системи. Тому його розглядають відповідно до його ролі в складі системи. Так, у сучасних українській та російській мовах множина (різних частин мови) протиставлена однині й має іншу значимість, ніж множина в давньоруській мові, у якій поряд з одниною та множиною була двоїна. Пор. називн. відмінок одн. іменника *родъ* «кід», називн. множ. *роди*, називн. двоїни *рода* в давньоруській мові (в історії української та російської мов двоїну було втрачено).

Термін *мовна система* вживается у двох значеннях. 1. У вузькому значенні це закономірно організована сукупність однорідних елементів одного рівня (*фонологічна система*, *система відмінків* тощо). У межах кожного рівня властиві йому елементи виявляють певну подібність й одночасно протиставлені іншим елементам. Так, у фонологічних системах української та російської мов усі дзвінкі приголосні протиставлені глухим; наявні кореляції приголосних за дзвінкістю-глухістю, до яких входять такі пари приголосних, як *b – n*, *d – m*, *z – s* й ін. Водночас за способом творення протиставлені, наприклад, такі приголосні, як *ð – z*, *t – c* (перші з них проривні, другі – щілинні). 2. У широкому тлумаченні мовна система – це закономірно організована сукупність рівнів («підсистем», «окремих» систем – фонологічної, лексичної та ін.); у цьому сенсі мову називають системою систем (хоч точніше було б говорити про систему підсистем).

¹ Наприклад, відоме заміщення звуків *г*, *к*, *х* звуками *ж*, *ч*, *ш* (*нога – ніжка, рука – ручий, соха – сошка*) П. Ф. Фортунатов пояснив як вияв закономірності «пом'якшення задньоязикових приголосних перед голосними переднього ряду». Продовжуючи цю лінію узагальнення (на підставі наявності в деяких сучасних слов'янських мовах м'яких губних, передньо- і задньоязикових приголосних перед голосними переднього ряду), учений зробив висновок про неминучість пом'якшення всіх приголосних перед голосними переднього ряду в праслов'янській мові.

У сучасній систематиці прийнято такі ознаки систем: 1) відносна неподільність елементів системи; 2) ієрархічність системи; 3) структурність системи.

Розглянемо ці ознаки.

1. Відносна неподільність елементів системи. Елементи системи є неподільними з точки зору даної системи. Її елементи можуть піддаватися подальшому членуванню, але для інших завдань, і, отже, становити інші системи. Так, система синтаксису складається із системи складного й системи простого речення. Будь-яке речення складається зі слів, тобто можна говорити про систему лексики; слова розпадаються на морфеми – це вже система словотвору і т. ін. Але і система лексики, і система словотвору – це вже інші, не синтаксичні, системи, іншими словами, елементи потенційно подільні. Проте в зазначеній системі ми маємо справу з неподільними елементами.

Ознака потенційної подільності елементів тісно пов'язана з потенційною подільністю систем, тобто з ієрархічною побудовою систем.

2. Ієрархічність системи. Ця ознака припускає можливість розчленовування названої системи на низку інших систем (підсистем), з одного боку, або входження названої системи як елемента до іншої, ширшої системи. Наприклад, система синтаксису розпадається на підсистеми складного речення, простого речення, словосполучення. Так само підсистема складного речення розпадається на підсистеми сполучникового та безсполучникового речення, підсистема сполучникового речення розпадається на підсистеми із сурядним і підрядним зв'язком тощо.

Отже, будь-яка система є складним об'єктом, що має ієрархічну будову.

3. Структурність системи. Структура – це спосіб організації елементів, схема зв'язків або відношень між ними. Отже, як система не функціонує без елементів, які перебувають у взаємозв'язку, так неможлива вона й без структурної організації її елементів.

Мовні системи можуть набувати різних конфігурацій: поле, ієрархія рівнів та ін.

Система мови протиставлена впорядкованій множинності. Якщо в системі все взаємозалежне й взаємозумовлене, то від зміни частин в упорядкованій множинності нічого не зміниться. Про мовні системи вже йшлося. Прикладом упорядкованої множинності може слугувати студентська аудиторія: столи, стільці, що стоять у певному порядку, дошка. Можна додати чи зменшити кількість столів або стільців, можна обйтися без дошки, але аудиторія залишиться аудиторією. Якщо буде потреба – можна перетворити її на мініатюрний клас.

Слідом за Е. Косеріу в мові розрізняють систему й норму. Система показує відкриті та закриті шляхи для розвитку мови, тобто система – це

не тільки те, що ми спостерігаємо в мові, але й те, що в ній можливо, щоб бути зрозумілим для членів того самого мовного колективу. У процесі реалізації можливостей, закладених у системі мови, мова розвивається.

Так, для системи українського й російського консонантизму характерним є протиставлення звуків за глухістю – дзвінкістю. Відомо, що звук [v] був сонорним. У Х столітті в давньоруську мову стали активно проникати грецизми, разом з ними звук [ф], але мова спочатку цей звук послідовно відкидала (слова *парус*, *Опанас* тощо), ця тенденція спостерігається в просторіччі й діалектах (*арихметика*, *хворточка* тощо). Особливості артикуляції [v] і [ф] дозволили в російській мові утворити корелятивну пару за глухістю – дзвінкістю, хоч [v] у фонетичному ряді поводить себе як звук сонорний, сполучаючись із глухими, і з дзвінкими приголосними (рос. *звукъ – свѣръ*); навпаки, поруч з глухими приголосними [v] може підлягати асиміляції: рос. *[ф]торник*.

У мовленні немає нічого, чого немає в можливостях мови. Л. В. Щерба справедливо визначав: «Усе дійсно індивідуальне, що не випливає з мовою системи, що не закладено в ній потенційно, не знаходячи собі відгуку й навіть розуміння, безповоротно гине». Порівняймо оказіоналізми: «І лежат на землі клубничини *сверхарбузной величины*» (Є. Євтушенко) і «*еуы*» (лилія) у М. Крученіх; «Блукаєш пустелею моїх *молодощастъ*» (В. Стус); «У лазуреві безмежжя нас кличе весна, *пружно-яро* життя ожива» (Є. Маланюк).

Отже, ураховуючи вищесказане, можна твердити, що будь-яка одиниця мови входить у систему. У сучасних системних дослідженнях розрізняють два типи систем – гомогенні та гетерогенні.

Гомогенні системи складаються з однорідних елементів, їхня структура визначається протиставленістю елементів один одному й порядком слідування в ланцюжку. До гомогенних відносять системи голосних, приголосних і т.ін.

Гетерогенними системами називають такі, які складаються з неоднорідних елементів, їм властива «багатоповерховість». У гетерогенних системах спостерігається розпад системи на підсистеми однорідних елементів, які взаємодіють один з одним, а також з елементами інших підсистем. Вище ми розглядали систему синтаксису. Мова в цілому є гетерогенною системою.

Так, лексика та словотвір і зв'язані, і співвіднесені за багатьма різними напрямками. Утворення нових слів обов'язково спирається на вже наявні слова, механізм словотвору не може працювати без такого опору. Водночас цей механізм, працюючи, подає нові слова, поповнюючи змінює лексику. Наприклад, від слова *рука* – *рукавиця*, *обручитися*, *рукав*, *нарукавник* і т. ін.

Поняття системності є градуальним, тобто припускає різний ступінь організації системи. У добре організованих (чітко структурованих)

системах (наприклад, у фонології, на відміну від лексики) істотні зміни одного елемента спричиняють зміни в інших частинах системи або навіть порушення рівноваги системи в цілому. Наприклад, у підсистемі приголосних чітко протиставлені глухі й дзвінкі приголосні фонеми, що дозволило ввести до цієї підсистеми глуху запозичену фонему [ɸ].

[б] [д] [в]
; ;
[п] [т] [?]

Підсистеми мови розвиваються з неоднаковою швидкістю (швидше за всі – лексика як найменш жорстко організована й повільніше за всі – фонетика). Тому, як у цілій системі мови, так і в окремих її підсистемах, виділяються центр і периферія.

1.2. Рівні мови. Типи мовних відношень

Рівень мови – це сукупність однотипних одиниць (елементів) і категорій мови. Основними рівнями є фонологічний, лексичний, морфологічний і синтаксичний. Кожний з них поєднує певні одиниці й категорії. Так, одиницею морфологічного рівня є слово, яке розглядають як належне до тієї чи тієї частини мови і якому властиві певні морфологічні категорії. Наприклад, слова *будинок*, *скло*, *країна* є іменниками, і їм властиві категорії роду, числа та відмінка.

Що ж таке одиниці мови? Одиниці мови – це її постійні елементи. Їх поділяють на номінативні, комунікативні та складові. Основною номінативною одиницею є слово. Як комунікативна одиниця виступає речення. До складових одиниць звичайно відносять фонеми й морфеми. Ці одиниці не можуть уживатися самостійно, вони виступають тільки в складі слова.

Категорії мови – це те загальне, що виділяють в однорідних одиницях мови. Так, в українській і російській мовах діеслову має категорії виду, перехідності – неперехідності, стану, способу, часу, особи, числа й роду. Категорія роду, наприклад, властива й таким частинам мови, як іменники, прикметники, числівники та займенники. В англійській мові морфологічна категорія роду відсутня взагалі.

Між мовними явищами всередині кожного рівня наявні певні відношення. Основними типами відношень є парадигматичні й синтагматичні. Парадигматичні відношення поєднують одиниці мови в групи (парадигми). Прикладами можуть слугувати такі явища, як тематичні ряди в лексиці (зокрема тематичний ряд прикметників на позначення кольору: *червоний*, *жовтий*, *чорний* і т. ін.), система відмінювання іменників, система голосних фонем тощо. Синтагматичні

відношення поєднують одиниці мови в їхній одночасній послідовності: слово виступає як сукупність морфем, складів, фонем, речення – як сукупність членів речення (словосполучень і слів) тощо.

1.3. Атрибути мовної системи

Поряд з терміном *мовна система* часто вживається термін *структурата мови*. Лінгвісти здебільшого використовують терміни *система* та *структурата* як синоніми. Частина мовознавців їх розрізняє, але загальноприйнятого розмежування поки немає. На думку О. С. Кубрякової та Г. П. Мельникова, структура – це лише одна з властивостей системи, її атрибут. Учені виділяють три атрибути мовної системи: структуру, субстанцію й функцію. У такій інтерпретації мовна система постає як цілісне сполучення певної структури з певною субстанцією, яке виконує певну функцію. Структуру слід визначати як мережу відношень між елементами системи, під субстанцією – матеріальне втілення мовних одиниць, під функцією – їхню роль у мові. Розглянемо це на прикладі пари слів *бити – пити*. У структурному плані ці слова мають близький, але не тотожний склад фонем, розрізняючись лише фонемами *б* – *п*, які в системі фонем протиставлені одна одній за ознакою дзвінкості–глухості, а іншим фонемам – і за іншими ознаками (так, фонема *п* протиставлена фонемі *т* за ознакою «губність – передньозіловість», а фонемі *ð* – за цією ж ознакою та за ознакою «глухість – дзвінкість»). Ці ознаки фонем можна інтерпретувати як субстанціальні (так, дзвінкі приголосні відрізняються від глухих участю голосових зв’язок у вимові звуків, які представляють дзвінкі приголосні фонеми). Із функціонального боку в парі слів *бити – пити* фонеми *б* – *п* сприяють розмежуванню фізичних оболонок поданих слів й опосередковано – самих цих слів як носіїв певних лексических значень.

1.4. Знаковий характер мовної системи

Мовна система складається з одиниць, які є знаками для передачі певної інформації. Вивченням знакових властивостей мови займається лінгвосеміотика – розділ мовознавства, що виник на стику мовознавства й семіотики. Семіотика – наука про загальні властивості знакових систем – охоплює мовознавство тією мірою, якою мова володіє семіологічними властивостями.

Знаком називають матеріально виражене умовне позначення чого-небудь. Розглянемо деякі приклади. Букет квітів на вікні – це просто предмет. Але при відповідній домовленості він може стати знаком, що несе умовну інформацію («Ласкати просимо» або, навпаки, «Негайно йдіть, небезпечно» – згадайте кінофільм «Сімнадцять миттєвостей весни»). Знаків і сукупностей знаків дуже багато. Це й світлофор, і дорожні знаки, і

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	3
1. МОВНА СИСТЕМА ЯК ОБ'ЄКТ ВИВЧЕННЯ	6
1.1. Загальне поняття про мовну систему	6
1.2. Рівні мови. Типи мовних відношень.....	9
1.3. Атрибути мовної системи	10
1.4. Знаковий характер мовної системи.....	10
2. ФОНЕТИКА І ФОНОЛОГІЯ	13
2.1. Фонетика і фонологія як розділ мовознавства.....	13
2.2. Звуки мовлення. Аспекти їх вивчення.....	14
2.3. Апарат мовлення.....	15
2.4. Голосні та приголосні звуки.....	22
2.5. Артикуляційна класифікація голосних і приголосних	23
2.5.1. Артикуляційна база.....	23
2.5.2. Класифікація голосних звуків.....	24
2.5.3. Класифікація приголосних звуків.....	25
2.6. Акустична класифікація голосних і приголосних	28
2.7. Зміни звуків у мовленнєвому потоці	32
2.7.1. Позиційні зміни	33
2.7.2. Комбінаторні зміни	34
2.8. Склад. Наголос. Інтонація.....	37
2.8.1. Склад.....	37
2.8.2. Наголос	39
2.8.3. Інтонація.....	40
2.9. Фонема	41
3. ЛЕКСИКОЛОГІЯ. ФРАЗЕОЛОГІЯ. ЛЕКСИКОГРАФІЯ.....	45
3.1. Лексикологія як розділ мовознавства	45
3.2. Слово як основна одиниця мови	46
3.3. Лексика як система	47
3.4. Лексичне значення слова. Типи лексичних значень	48
3.5. Багатозначні слова. Омоніми. Пароніми	50
3.6. Синоніми. Антоніми	53
3.7. Лексика з погляду сфери її вживання	55
3.8. Фразеологія.....	56
3.9. Етимологія	61
3.10. Лексикографія	64
4. МОРФЕМІКА ТА СЛОВОТВІР	68
4.1. Місце морфеміки та словотвору в системі мовознавства.....	68

4.2. Морфемна будова слова	69
4.3. Історичні зміни в морфемній будові слова	73
4.4. Словотвірні моделі, ланцюжки, гнізда, парадигми	75
4.5. Словотвірні типи	77
4.6. Основні способи словотворення	77
5. ГРАМАТИКА. МОРФОЛОГІЯ І СИНТАКСИС	80
5.1. Граматика та її розділи	80
5.2. Граматичне значення та граматична форма	80
5.3. Граматична категорія. Типи граматичних категорій	83
5.4. Способи вираження граматичних значень	84
5.5. Частини мови	87
5.6. Словосполучення та речення	93
6. РОЗВИТОК МОВНОЇ СИСТЕМИ	102
6.1. Виникнення ідеї мовного розвитку (кінець XVIII ст. – початок XIX ст.)	102
6.2. Зовнішні і внутрішні чинники розвитку мови	103
6.3. Основні закономірності розвитку мов	105
6.4. Історичні зміни в лексичній підсистемі	114
6.5. Історичні зміни у фонологічній підсистемі	116
6.6. Історичні зміни у морфологічній та синтаксичній підсистемах	117
ПІДСУМКОВІ ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ	119
ЛІТЕРАТУРА	127

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

Володимир Андрійович ГЛУЩЕНКО

Юлія Владленівна ЛЕДНЯК

Вадим Миколайович ОВЧАРЕНКО

Ірина Миколаївна РЯБІНІНА

МОВА ЯК СИСТЕМА

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

Оригінал-макет підготовлено
ТОВ «Центр учебової літератури»

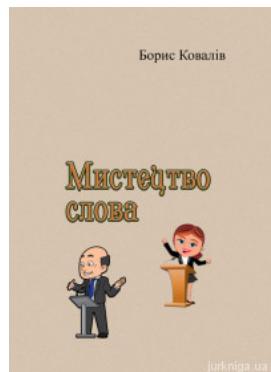
Підписано до друку 10.05. 2022. Формат 60x84^{1/16}
Друк офсетний. Папір офсетний. Гарнітура PetersburgCTT.
Умовн. друк. арк. 7,42. Наклад – 400 прим.

Видавництво «Центр учебової літератури»

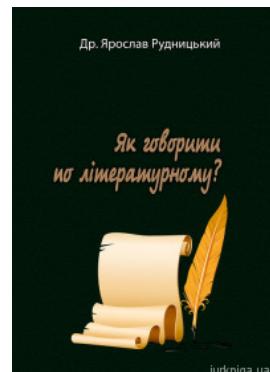
тел.: 044-425-20-63; 425-04-47; 451-65-95
800-501-68-00 (безкоштовно в межах України)
e-mail: office@uabook.com
сайт: www.cul.com.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 2458 від 30.03.2006

Книги, які можуть вас зацікавити

[Мистецтво слова](#)

[Як говорити по літературному?
\(Репринтне видання\)](#)

[Спір про право у цивілістичному процесі: нотаріат, суд, виконавче провадження](#)

[Правила адвокатської етики](#)

[Відповіальність суб'єктів господарських відносин](#)

[Спадщина. Зразки документів. Судова практика. Практичні поради](#)

[Перейти до галузі права
Ділове письмо та етика](#)

Перейти на сайт →